

Neumannová, Kateřina

[Vychodilová, Zdeňka. Výrazová úspornost v syntaxi současné ruštiny]

Opera Slavica. 2015, vol. 25, iss. 2, pp. 78-80

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133953>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vychodilová, Z.: *Výrazová úspornost v syntaxi současné ruštiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 180 s. ISBN 978-80-244-2886-4.

Recenzovaná práce Zdeňky Vychodilové se zabývá problematikou neexplicitního vyjadřování významů v jazyce v rusko-českém porovnávacím plánu. Ačkoliv existuje mnoho dílčích studií (obzvláště v ruském prostředí), v lingvistické literatuře české provenience jde o první ucelenou monografii konfrontačního charakteru o daném tématu.

V publikaci je analyzována tzv. syntaktická elipsa a jevy příbuzné nejen po stránce teoretické, ale i praktické. Autorka aplikuje získané teoretické poznatky na konkrétní jazykový materiál současné hovorové ruštiny, češtiny a částečně i slovenštiny. Jako hlavní pramen excerpovaného materiálu jí posloužila ruská beletrie od 60. let 20. stol. po současnost a její oficiální překlady, dále např. filmové scénáře nebo zápisy výroků roditelů mluvčích.

Posuzovaná práce je rozdělena do pěti základních kapitol, následuje shrnutí a závěry, poté ruské i anglické resumé, materiálové prameny, bohatý seznam odborné literatury a věcný i jmenný rejstřík.

V první, úvodní kapitole jsou kromě vymezení cílů, metod práce a materiálové oblasti zkoumání naznačeny také obecné tendence ve vývoji zájmu o dané téma v dějinách ruské lingvistiky. Autorka vyčleňuje dvě základní vývojové etapy v chápání elipsy a příbuzných jevů. Do první etapy zahrnuje období od M. V. Lomonosova po 20. léta 20. stol., zdůrazňuje zejména přínos A. A. Šachmatova a A. M. Peškovského, který do ruské gramatiky zavedl pojem a termín nulové spony a nulového plnovýznamového slovesa *быть*. Druhá etapa, od počátku 50. let 20. století po současnost je charakteristická větší vnitřní diferencovaností, od poloviny 60. let je pohled na materiální nevyjádřenost ovlivňován zvýšeným zájmem o mluvenou ruštinu a o větnou sémantiku, od poloviny 70. let pak rozvojem textové lingvistiky a dalších pomezních disciplín (jako je sociolingvistika, pragmalingvistika, kognitivní lingvistika atd.).

Druhá kapitola (*Komentovaný přehled vybraných názorů na podstatu elipsy a příbuzných jevů*) nabízí chronologický přehled dosavadního bádání o způsobech neexplicitního vyjadřování v syntaxi. Nejvíce pozornosti je věnováno situaci v dějinách ruské jazykovědy, a to od 2. poloviny 18. stol. po současnost. Kromě již výše uvedených lingvistů jsou zmiňováni např.: I. P. Popovová, T. G. Vinokurová, G. A. Zolotovová, P. A. Lekant a mnoho dalších. Autorka si rovněž všímá vývoje názoru na podstatu elipsy v české a slovenské lingvistice, avšak až od konce 19. stol. Stručně komentuje např. práce J. Gebauera, V. Šmilauera, J. Mistríka, P. Adamce aj.

Ve třetí kapitole (*Pokus o vytvoření vlastní koncepce na základě analýzy prostudovaných teorií a práce s excerpovaným jazykovým materiálem*) poukazuje Zdeňka Vychodilová na nejednotnost v pojetí elipsy a příbuzných jevů u jednotlivých lingvistů. Stanovuje si proto kritéria eliptičnosti a vytváří vlastní definici elipsy: „*Elipsa je kon-*

textově, resp. situačně podmíněná nerealizace konstitutivního členu větného vzorce“. Podle autorky lze podstatu elipsy nejlépe vystihnout při jejím srovnání s nulovým tvarem syntaktického znaku (tzv. syntaktickou nulou). Zatímco nulový tvar syntaktického znaku je pevně zabudován v jazykovém systému (langue), elipsa je výlučně jevem řečové realizace (parole).

Ve čtvrté kapitole (*Fungování elipsy v ruštině ve srovnání s češtinou a částečně i slovenštinou*) je analyzován a vzájemně porovnáván materiál ruský, český a případně i slovenský. Autorka se snaží vymezit shody a rozdíly v projevech neexplicitního vyjadřování mezi sledovanými jazyky. Při rozboru konkrétního materiálu se opírá o koncepci věty a výpovědi F. Daneše. Rozlišuje tedy případy neexplicitně vyjádřených výrazů 1. v pozici levovalenčních participantů (srov. př.: *Padʔ – cnпocил uофep. – „Seš rád?“ zeptal se řidič.*); 2. v pozici pravovalenčních participantů (srov. př.: *Вы прочли? Успели? – Прочетлi jste si to? Стилi jste to?*); 3. v pozici predikátu (srov. př.: *Ты куда? – спросила жена. – „Kam jdeš?“ zeptala žena.*) a 4. případy nerealizací na úrovni syntagmat, které však za elipsu v pravém slova smyslu nepovažuje (př.: *В ВЫХОДНОЙ кружку пива выпью и на этом ставлю точку.*). Dle autorčina mínění je z hlediska rusko-českého srovnání nejzajímavější elipsa pravovalenčních participantů a elipsa slovesného predikátu, kde jsou patrné největší odlišnosti. V závěru této kapitoly nastiňuje také možnosti využití získaných poznatků v překladatelské, tlumočnické a lingvodidaktické praxi.

Pátá kapitola (*Sociolingvistický a pragmatický aspekt problematiky*) poskytuje sociolingvistický a pragmalingvistický pohled na problematiku neexplicitního vyjadřování významů v jazyce. Autorka se zde zaměřuje jen na dvě témata, a to na otázku implicitnosti výpovědi a otázku informační dostatečnosti či nedostatečnosti výpovědi.

V šesté, závěrečné kapitole jsou shrnuty výsledky práce. Podle autorčiných zjištění jsou mezi sledovanými jazyky kvantitativní i kvalitativní odlišnosti. Co se týče míry využívání elipsy, jednoznačně dominuje ruština. Slovenština stojí v tomto ohledu blíže ruštině než češtině. V ruštině dochází, na rozdíl od češtiny, často k vypouštění obligatorního doplnění (především zájmenného charakteru), vynechávání přísudkových sloves určitých sémantických skupin (zejména pohybových sloves a sloves směřování v širokém smyslu a sloves mluvení). Větší míra eliptičnosti v ruštině může být dle názoru autorky dána větším sklonem ruštiny k nominálnosti, její větší emocionálností při komunikačním projevu, existencí nulového tvaru spony, ale také odlišným historickým vývojem jazykových systémů srovnávaných jazyků.

Celá publikace vyniká hloubkou a uceleností výkladu, o čemž jistě svědčí i objemný soupis bibliografie, jež čítá přes 500 položek. I když je práce psána vědeckým jazykem, její logická a jasně hierarchizovaná struktura ji činí čtenářsky srozumitelnou. Lze ji proto doporučit i pokročilejším studentům ruského či českého jazyka, třebaže je primárně určena odborné lingvistické veřejnosti. Zajímavá a přínosná může být

rovněž pro překladatele, neboť jednou z jejích předností je důsledná konfrontace ruského a českého materiálu demonstrována na četných příkladech.

Monografie Zdeňky Vychodilové je bezpochyby cenným přírůstkem obohacujícím domácí syntaktickou literaturu a může posloužit jako výchozí zdroj a inspirace k dalšímu výzkumu v oblasti neexplicitního vyjadřování v jazyce.

Kateřina Neumannová

Cenná metodická pomůcka pro zahraniční bulharisty

Krejčová, E.: Příručka pro výuku bulharské stylistiky. Brno: Masarykova univerzita 2014, 204 s. ISBN 978-80-210-7095-0.

Publikace dr. Eleny Krejčové, dlouholeté vyučující na Masarykově univerzitě v Brně, *Příručka pro výuku bulharské stylistiky* je výsledkem její dlouholeté pedagogické a vědecké činnosti zaměřené na výuku bulharského jazyka pro cizince. Užitečnost této nové příručky vyplývá z jejího účelu, jak sama autorka v úvodu zmiňuje, a to hlavně posloužit studentům magisterského studia oborů bulharistika a balkanistika na Masarykově univerzitě, konkrétně pak předložit různorodý textový materiál nejen jako základ pro stylistický rozbor v rámci předmětu Stylistika pro studenty jihoslovanských jazyků, ale rovněž k doplnění výukové činnosti v překladatelských seminářích. V úvodu (s. 6) Elena Krejčová cílevědomě a argumentovaně konkretizuje pragmatickou motivaci k vytvoření této pomůcky, určené nejen k rozvoji dovedností pro správný stylistický rozbor, ale také k procvičení a zpeštění vzdělávacího procesu v jazykových kurzech pro pokročilé studenty. V praxi přínos této publikace zdaleka převyšuje autorkou vytyčené cíle, příručka by byla jistě užitečná pro každého, kdo se výukou stylistiky spisovné bulharštiny zabývá nejen v rámci výuky tohoto jazyka jako cizího, jelikož poskytuje možnost pracovat s velice různorodým a aktuálním ilustračním textovým materiálem.

Vzhledem k účelu umožnit rozvíjení samostatných dovedností při práci s jazykem studijní materiál v příručce balancuje mezi základními teoretickými poznatky založenými na vybraných vědeckých a aplikovaných textech z oblasti stylistiky současné spisovné bulharštiny (ty jsou uvedeny v úvodu publikace na s. 6) a praktickými potřebami, které naplňuje soubor různorodých textů a s nimi spjaté úkoly a cvičení. Je třeba podotknout, že metodická struktura příručky je v souladu s komunikační orientací současného vzdělávacího procesu a se snahou aplikovat interaktivní metody a techniky, které pomáhají studentům vžít se do role vědců, jelikož mohou samostatně nebo s minimální pomocí pedagoga získávat nové poznatky a rozvíjet své dovednosti v oblasti stylistiky současného bulharského jazyka.

Profesní zkušenosti autorky Eleny Krejčové s výukou bulharštiny v cizojazyčném prostředí se zrcadí v strategii organizovat studijní látku v jednotlivých kapitolách